

ИСТОРИЧЕСКА СПРАВКА ЗА НОРМАТИВНИТЕ ГАРАНЦИИ ЗА АДВОКАТСКА РАВНОПОСТАВЕНОСТ СЪС СЪДИИТЕ КАТО ФОРМА НА ОБЩЕСТВЕНА ЗАЩИТА НА АДВОКАТСКАТА ПРОФЕСИЯ

На българския адвокат като на пълномощник на лицата при и по повод изпълнение на служебните му задължения, вкл. и в рамките на съдебния процес, винаги се е дължало уважение като на магистрат и това е отражение както на общорецепираната след Освобождението европейска правна традиция у нас, така също представлява и достижение в националната ни правна традиция. Това е основно поради причинно-следствената връзка между необходимостта от защита на правата на гражданите и на лицата в обществото и нормативно закрепената роля на адвоката като професионален закрилник на тези права и интереси.

Определящо за високата историческа и правна стойност на традицията адвокатът да бъде приравняван чрез закона на магистрат е, че независимо от различните обществено-исторически и правни доктрини, които са били защитавани през различните периоди от властимащите в България, никой от тях не е поставял под съмнение правозащитната същност на адвокатската професия.

А веднъж осъзната и нормативно закрепена тази връзка между правозащитната роля на адвоката и необходимостта от нейната ефективна защита, в различните исторически периоди българското общество е търсило различни форми на нормативно гарантиране на равнопоставеността в дължимото уважение към адвоката като към съдия при и по повод изпълнение на неговите служебни ангажименти. Всъщност именно подобна нормативна гаранция представлява и предвижданата възможност в различни устройствени нормативни актове – закони, укази и правилници за дейността на адвокатурата, да бъде стартирана процедура по проверка и евентуално предложение за образуване на дисциплинарно производство спрямо магистрат, ако след съответната проверка се окаже, че той е накрънил правата и интересите на гражданите и лицата, демонстрирайки публично неуважително отношение към адвоката като професионален правозащитник.

Каква е историческата правна традиция в България в това отношение към професионалните правозащитници – адвокатите?

I. Първата регламентация в тази насока е дадена в **ЗАКОНА ЗА АДВОКАТИТЕ от 1925 г.**, утвърден с царски Указ № 49/01.07.1925 г. и обнародван в „Държавен вестник“, бр. 78 от 8 юли 1925 г.

В чл. 20 се казва: *„Адвокатът при и по повод изпълнението на своята работа пред съдебните и всички други лица и места в Царството, както и като представител на адвокатската колегия, е приравнен със съдията, колкото се отнася до дължимото му уважение и санкциите, чрез които трябва да се удовлетвори за нанесеното му оскърбление“.*

Уредбата, макар и с архаичен правен език, е изключително близка по същността си до сегашната уредба на чл. 30 от действащия и в момента Закон за адвокатурата от 2004 г. Дадените гаранции отново са в рамката на нормативната възможност да бъде инициирана първоначална проверка от адвокатския съвет като участник в една обща анкетна комисия и ако се открие оскърбление за адвоката от магистрат или от обществен служител при изпълнение на служебните му задължения, то „...съставеният протокол се изпраща на дисциплинарния орган на учреждението, гдето служи съдията или обществения служител, който в срок от един месец трябва да се произнесе по протокола“ за една същинска и отделна самостоятелна дисциплинарна процедура, доколкото и ако „дисциплинарния съвет на учреждението, гдето служи съдията или обществения служител“ прецени, че има основание за търсене на дисциплинарна отговорност от съответния магистрат или обществен служител.

Нещо повече, защитата е разпростряна и върху адвокат, който бъде оскърбен в качеството му на представляващ „адвокатската колегия“, което понастоящем видимо отсъства в чл. 30 от действащия Закон за адвокатурата от 2004 г.

В чл. 75 от Закона за адвокатите от 1925 г. са дадени **гаранциите**, че адвокатът ще бъде защитен от адвокатския съвет на адвокатската колегия, в която членува. Още **преди 90 години** българският законодател възприема модерния и днес в Европа правен принцип за изрично законово закрепване на гаранции за правозащитниците:

„Чл. 75. Ако един адвокат, изпълнявайки професията си или по повод изпълнението ѝ или представлявайки адвокатската колегия, бъде оскърбен от съдия или друг обществен служител, адвокатският съвет, по искане на адвоката, или служебно делегира един член от своята среда или из числото на членовете на колегията, за да анкетира случая заедно с едно лице, назначено от началника на учреждението, в което служи обвиненият, а ако оскърблението е нанесено от началника на учреждението – от неговото началство.

За тази цел адвокатският съвет се отнася до началника на учреждението и го известява за станалото. Тоя последният е длъжен в двунеделен срок да посочи своя представител, за да се извърши посочената по-горе анкета.

Ако анкетната комисия установи невинността на съдията или на обществения служител, последните имат право да изберат начина, по който да искат удовлетворение без оглед на дисциплинарното наказание, което според случая адвокатския съвет ще наложи върху тъжителя.

Ако виновността на съдията или на обществения служител се установи или ако се яви несъгласие между членовете на комисията, съставеният протокол се изпраща на дисциплинарния орган на учреждението, гдето служи съдията или обществения служител, който в срок от един месец трябва да се произнесе по протокола.

Ако в двунеделен срок не се яви делегат на учреждението, анкетата се прави само от делегата-адвокат, който в такъв случай представлява протокола направо в адвокатския съвет.

Тоя последният **препраща книгата в дисциплинарния съвет на учреждението, гдето служи съдията или обществения служител и определя удовлетворението, което настоява да се даде на оскърбения адвокат и на адвокатската колегия.**

Ако някой съдия или обществен служител при изпълнение своята служба или по повод на нея бъде оскърбен от някой адвокат, оскърбеният може да се отнесе или направо или чрез своето началство до адвокатския съвет. В последния случай началникът изпраща своя делегат, който заедно с делегата на съвета ще разследва случая.

Ако анкетата установи виновността на адвоката, а също и при несъгласие на членовете, протоколът се изпраща на адвокатския съвет, който в едномесечен срок се произнася“.

Тази двустранно балансирана откъм права и задължения правна уредба на статута на адвоката като професионален правозащитник и равнопоставен участник в процедурите по защита на правата и интересите на неговите клиенти както в съдебния процес, така и във всяка друга „обществена служба“, е в сила до 5 ноември 1947 г., когато в бр. 257 на ДВ от 5.11.1947 г. е обнародван новият Закон за адвокатите, т.е. повече от 22 години!

II. Въпреки кардиналната смяна на общественно-политическото устройство на българското общество и дори при все още наличната военна окупация на страната от чужди войски и върховенство на Съюзната военна комисия към онзи момент, основ-

ните принципи на адвокатската професия са възпроизведени в текста на чл. 39 от **ЗАКОНА ЗА АДВОКАТИТЕ** от 1947 г.: „**IV. РАБОТА НА АДВОКАТА**

Чл. 39. Работата на адвоката е да съдействува за защита на правата и на законните интереси на доверителите си и на лицата, чиято защита му е възложена, с оглед правилното правораздаване.

Той върши следното:

- а) дава устни и писмени съвети;
- б) съставя на страните разни книжа и изложения;
- в) представлява и заццицава доверителите си пред съдебните места и лица, както и пред всички други юрисдикции в страната;
- г) представлява доверителите си пред всички власти.

(Ал. 3 изм. – Изв., бр. 17 от 1951 г.) Пред Върховния съд на Народната република могат да представляват и заццицават страните адвокатите, които имат 3-годишна адвокатска практика или толкова години съдийска служба“.

Така потвърдената същност на адвокатската професия като правозащитна е гарантирана с далеч по-малко на брой, но все пак съществуващи гаранции в закона, като например тази в чл. 22: „**Адвокатският съвет, освен възложеното му с други разпоредби на закона, върши и следното:**

- а) ръководи стажа;
- б) назначава безплатни повереници и заццитници и организира службата за даване безплатни съвети;
- в) води списъка на адвокатите от колегията;
- г) **зрижи се за заццитата на професионалните и морални интереси на колегията и нейните членове;**
- д) бди за изпълнение задълженията от колективите и от членовете на колегията и ревизира тяхната дейност;
- е) посредничи по спорове между членовете на колегията и между членовете на същата и колективите;
- ж) посредничи по спорове между колективите и клиентите;
- з) управлява имотите на колегията, и
- и) издава наредби и правилници в духа на тоя закон, задължителни за колегията, които влизат в сила след одобрението им от Висшия адвокатски съвет“.

III. В бр. 49 от 10.01.1952 г. на в. „Известия на Президиума на Народното събрание“ е обнародван нов нормативен устройствен акт – **УКАЗ ЗА АДВОКАТУРАТА**.

В него задачата пред адвокатурата е поставена така:

„Чл. 1. Адвокатурата има за задача да съдейства на съдилищата и другите държавни органи за укрепване на правния ред и социалистическата законност в НРБ и да дава правна помощ на гражданите, държавните учреждения и предприятия, кооперациите и другите обществени организации“.

Но и в този социалистически устройствен нормативен акт на българската адвокатура е възпроизведен **принципът за равнопоставеност на адвоката в уважението към него като към съдия** – чл. 28:

„Чл. 28. При упражняване на професията си адвокатът е приравнен със съдията относно уважението, което му се дължи, и относно отговорностите за нанесените му оскърбления“.

А адвокатският съвет според чл. 12 от същия Указ от 1952 г. „...освен възложеното му с други разпоредби, върши и следното:

...

и) **грижи се за снабдяване на консултациите с помещения и за защита на професионалните и моралните интереси на колегията и нейните членове**“.

Този текст е поредното доказателство, че адвокатският съвет отново е нормативно определен като защитник на адвокатите пред всякакви власти, учреждения и предприятия.

Въпреки исторически разбираемата липса на изрични текстове в указа, издаден една година преди смъртта на диктатора Сталин, които да гарантират правата на адвокатите като професионални правозащитници, дадените в този нормативен акт правомощия на адвокатските съвети при съществуването на дотогавашната правна традиция да бъдат защитавани професионалните и моралните интереси на колегията и на нейните членове – адвокатите, следва да се тълкуват само като продължение на общественото възприемане на адвокатската професия като правозащитна за членовете на обществото и за обществените структури. Очевидно гаранциите за адвокатите са били по-скоро продължени като поведение де факто, независимо че де юре липсват изрични текстове за възможност за инициране на дисциплинарни проверки на магистрати и държавни служители.

IV. При условията на т.нар. зрял социализъм и след като е влязла в сила новата социалистическа Конституция, в края на 1976 г. се издава **УКАЗ за АДВОКАТУРАТА**, обнародван в **ДВ, бр. 96 от 3 декември 1976 г.**

В чл. 2, ал. 1 като водеща е определена ролята на адвокатурата като съдействаща „за осъществяване правото на защита на гражданите и юридическите лица“.

И тук отново е възпроизведен принципът за равнопоставеност **на адвоката в уважението към него като към съдия** – чл. 31, ал. 2:

„Чл. 31. ...

(2) При упражняване на професията си адвокатът е приравнен на съдията относно уважението, което му се дължи“.

В обнародвания на **27 септември 1977 г. в ДВ, бр. 75 ПРАВИЛНИК ЗА ПРИЛАГАНЕ НА УКАЗА ЗА АДВОКАТУРАТА** на Министерството на правосъдието в глава четвърта – „Задължения и права на адвоката“, е предвидено:

„Чл. 34. Когато при упражняване на адвокатската професия съответните държавни и обществени органи и организации създават неоправдано пречки на адвоката или **не му се оказва уважението по чл. 31, ал. 2 от указа, той има право да потърси съдействие от секретаря на адвокатския колектив, от съвета на адвокатската колегия, от Бюрото на Централния съвет на адвокатурата и от Министерството на правосъдието“.**

И в този устройствен нормативен подзаконов акт е предвидена процедура за гарантиране на равнопоставеността на адвоката със съдията относно уважението, което му се дължи като защитник на правата и интересите на своите клиенти. Макар и доста оскъдна откъм изрични гаранционни текстове, тази уредба доказва отново и отново съществуващата правна традиция у нас за търсене на форми на отговорност от съдии, позволили си да застрашат защитата на правата на гражданите и другите правни субекти чрез публично проявено неуважение към адвоката.

V. Последният акт, който доказва трайно установената правна традиция в българското общество за закрила на професионалните защитници, която в същността си е проява на закрила на правата на гражданите и лицата, е приетият при режима **на сега** действащата Конституция **ЗАКОН ЗА АДВОКАТУРАТА от 1991 г.**

Приет от Великото Народно събрание и гласуван от същите депутати, които подписват и сега действащата Конституция, Законът за адвокатурата от 1991 г. за пореден път възпроизвежда основния принцип за равнопоставеност на адвоката **в уважението към него като към съдия**.

Според чл. 10:

„Чл. 10. (1) *Пред съда, юрисдикциите, административните и други служби в страната адвокатът е приравнен със съдията по отношение на дължимото му уважение и му се дължи съдействие като на съдия“.*

Цялостната редакция на този текст може спокойно да бъде съпоставена с тази на сега действащия чл. 29 от Закона за адвокатурата.

Член 11 от Закона за адвокатурата от 1991 г. пък е съпоставим изцяло с оспорвания понастоящем текст на чл. 30 от действащия Закон за адвокатурата.

Така старият чл. 11 определя:

„Чл. 11. (1) Адвокатският съвет въз основа на доклада за проверката, ако прецени, че е налице виновно поведение, прави предложение за образуване на дисциплинарно производство срещу съдията или прокурора или за налагане на дисциплинарно наказание на длъжностното лице от ръководителя на административния орган или служба.

(2) Налагането или отказът да се наложи дисциплинарно наказание не е пречка адвокатът да търси отговорност по обичая ред“.

VI. От така изброените ПЕТ ЗАКОНОВИ УРЕДБИ в исторически план, въвеждащи закрила на адвокатите и на адвокатската професия чрез конкретни нормативни гаранции за равнопоставеност на адвоката по отношение на дължимото му уважение като към съдия, се вижда, че в нито един момент тази създадена преди 90 години правна традиция не е била изоставяна от българското общество и от българския законодател.